

„Kui seltsimees Stalin meid koidikul lahingusse saadab...”

Et täies ulatuses hinnata Plaani ilu, on meil vaja kaarti – mitte Suure Isamaasõja lahingute kaarti, vaid Skandinaavia raud- ja maanteed kaarti.

Sõjaplaanid on seotud teedega. Nii oli see juba Xerxese ja Batu-khaani aegadel, nii oli see ka kahekümnendal sajandil. Peale selle suurendas XX sajandi armee sõltuvus materjal-tehnilisest varustamisest (laskemoon, kütus jne) veelgi transpordikommunikatsioonide tähtsust operatsioonide planeerimisel ja läbiviimisel.

Soomet saab „väikeseks riigiks“ lugeda ainult elanikkonna arvukuse järgi. Territoorium on tal suurem kui Austrial, Ungaril, Belgial, Taanil ja Hollandil kokku.

See territoorium on nagu Venemaalgi äärmiselt ebahülaselt asustatud. Lõunas asuv tihe raudteevõrgustik muutub keskkohas aina hõredamaks. Veelgi põhja pool muutub see üheksainsaks niidiks, mis Botnia lahe põhjaosas asuva Kemi linna juures hargneb kaheks: üks haru suundub läände Norrasse ja seob Soome teed mittekülmuvate Norra sadamatega; teine haru suundub itta, Nõukogude Karjala piiri äärde. Sealsamas kulgeb ka selle rajooni ainus maantee, mis üle Rovaniemi, Kemijärvi ja Salla seob lääne- (mere) ja ida- (nõukogude)piiri. Rovaniemist põhja poole, läbi sadade kilomeetrite soostunud taiga ja tundra, suundub autotee Petsamosse – Soome kõige põhjapoolsemasse linna. Petsamo – see on Euroopa suurim niklileiukoht, see on soomusteras ja kuumuskindlad sulamid lennukimootorite jaoks, see on ennesõjaaegse Soome tähtsaim eksportartikkel. Tõsi küll, tänaseks on see vene linn Petšenga.

Ja nüüd kanname sellele kaardile 1.tankidiviisi mahalaadimise koha (mäletate veel, millest kogu see jutt algas?) – ning geniaalselt lihtne Soome sissetungi plaan avaneb meie ees täies ilus.

Ainult üks löök võimsa tankirusikaga (aga tankide arvult ületas Baranovi diviis peaaegu kahekordselt Mansteini tankikorpust!) Alakurtist Kemijärville ning 1.TD murrab metsapadrikust välja kõvakattega maanteele. Soome armee jõud selles rajoonis olid nõukogude tankilaviini peatamiseks liiga väikesed: Kuusamo rajoonis oli ainult 6.jalaväediviis ja 200 km pealetungivööndist eemal Suomussalmis veel üks Soome diviis, kusjuures nende kahe diviisi (mis moodustasid III korpuse kindralmajor H.Siilasvuo juhatusel) koosseisus oli juuni lõpuks kõigest 10 tuhat meest (poolteist korda vähem kui nõukogude laskurdiviisi ettenähtud koosseisus).

Edasi, liikudes maanteed mööda Rovaniemisse, jõuab 1.TD Botnia lahe äärde, lõikab läbi Kemisse viiva raudtee – ja kogu operatiivolukord muutub silmnähtavalt. Muust maailmast äralõigatud Petsamo võib rahumeeli Petšengaks ümber nimetada – selleks on Murmanski rajoonis 14.armee (14., 52., 104. ja 122. laskurdiviisid). Soome nikkel on alatiseks saksa tööstuse jaoks kadunud ja Soome armee on saksa vägedest (mis asuvad või mida võidakse tulevikus Norrasse viia) kindlalt ära lõigatud.

Loomulikult ei saa 300 km sügavusse ulatuvat pealetungi nimetada „kergeks jalutuskäiguks“, olenemata vaenlase nõrkusest. Sellepärast saadetigi Alakurtisse suurepäraselt ettevalmistatud, täielikult komplekteeritud ja suure lahingukogemusega diviis koos komandöriga, kellele see sõda oli juba järjekorras kolmas.

Tõe huvides märgime, et teoreetiliselt oli Saksamaa ja Soome vahel otseühendus ka mööda merd, Botnia lahes asuvate Soome sadamate kaudu. Sellega justkui vähenes Kemi kaudu Norrasse viiva raudtee strateegiline tähtsus. Kuid kõik ennesõjaaegsed plaanid lähtusid sellest, et Punalipulisel Balti laevastikul on küllaldaselt jõudu ja vahendeid (kaasa arvatud Soomes Hanko poolsaarel asuv baas) selleks, et Botnia ja Soome lahed saksa laevastiku jaoks raudkindlalt sulgeda.

Kiirtank BT, mis suutis ilma roomikuteta arendada 60-70 km/h, oli sel hetkel parimaks sõjavahendiks „raevukaks retkeks“ üle Rovaniemi Botnia lahe äärde. Nõukogude tankidiviisi ilmumine Alakurtisse paljastas nii ilmselgelt nõukogude Plaani sisu ja eesmärgid, et selle ümberbaseerumisega venitati kuni 17. juunini ning siis sooritati see kiirkorras, jättes Pihkva laagrisse maha kümneid tanke. Ja kõik vaid selle nimel, et tankiarmaada ilmuks Soome piiri äärde „kõige viimasel momendil“.

Selle targa ja komplekse (ilma igasuguste jutumärkideta) plaani väljatöötamine algas juba 1940. aasta sügisel s.o pool aastat peale 1940.a märtsis sõlmitud rahulepingut Soomega. 18. septembril kirjutasid Kaitse rahvakomissar Timošenko ja Kindralstaabi ülem Meretskov alla dokumendile Nr.103203 – „Kaalutlused Punaarmee relvajõudude hargnemiseks Soome sõja puhkemisel“.

Märgime kohe, et nendes „kaalutlustes“ pole ühtegi sõna Saksamaa kohta! Arvestamata vähimalgi määral võimalusega, et saksa armee võib kasutada Soome territooriumi, seadis nõukogude väejuhatuse vägedele sellised ülesanded:

„...tungida Kesk-Soomesse, purustada siin Soome armee peajõud ning vallutada kogu Kesk-Sooe ...üheaegselt pealöögiga anda löök ka Rovaniemi-Kemi suunas, et Botnia lahe kaldale väljajõudmisega lõigata ära Soome põhjaosa ning katkestada Soome otseühendus Rootsi ja Norraga...“

Pealööki planeeriti anda kahes suunas: üle Savonlinna Mikkeli ja üle Lappenranta Heinolale. Ning on tähelepanuväärne, et 1941.a. juunis oli 10.MK koondunud just planeeritava pealöögi suunda Imatra vastas. Aga rünnakuks üle Rovaniemi Kemile planeeriti kasutada 21.armeed Alakurtti rajoonist s.o just seal, kuhu laaditi maha 1.tankidiviis...

Poolteist kuud peale „kaalutluste“ allakirjutamist suundus nõukogude valitsusjuht Molotov Berliini Hitleriga kohtuma. Läbirääkimised kestsid kaks päeva: 12. ja 13. november 1940.a. Läbirääkimiste stenogrammist lähtub, et „Soome küsimus“ hõlmas umbes poole kogu ajast! Tõsi, see arutelu meenutas kahe kurdi dialoogi. Molotov kordas nagu rikkis grammofooniplaat ühtesid ja samu argumente: salajase protokolliga kohaselt anti kogu Soome Nõukogude Liidu mõjusfääri, seepärast on NSVL-i õigus igal talle sobival ajal alustada küsimuse „lõplikku lahendamist“. Üha rohkem ja rohkem hüsteeriasse kalduv Hitler aga vastas sellele, et ta ei kannata enam mingit uut sõda Balti regioonis, kuna see andvat inglastele nii ajendi kui ka võimaluse sekkumiseks, aga Saksamaa vajavat katkematuid rauamaagi tarbeid Rootsist. Sel korral ei suutnud läbirääkimisi pidavad kõrged „pahhaanid“ milleski konkreetselt kokku leppida ja läksid lahku üksteist sügavalt umbusaldades.

Siis saabus 25. november 1940.a. Sellel päeval andis Molotov saksa saadikule krahv Schulenburgile üle kokkuleppe projekti nelja riigi (s.o natsliku Saksamaa, fašistliku Itaalia, militaristliku Jaapani ja „muutumatu rahuarbastava“ Nõukogude Liidu) pakti loomise tingimustest. Samal päeval saatis Kaitse rahvakomissar Timošenko Leningradi SRK juhtkonnale direktiivi, mis käskis alustada ettevalmistusi Soome sõjaks. Selle dokumendi esimesed sõnad kõlasid nii: „**NSVL-u sõjas ainult Soome vastu** (autori rõhuasetus) tingimustes tuleb juhtimise lihtsustamiseks ja vägede varustamiseks...“

Edasi seatakse direktiivis ülesandeks „purustada Soome sõjajõud, vallutada tema territoorium ...ning jõuda Botnia lahe äärde operatsiooni 45-ks päevaks“. Helsingi oli kavas vallutada „operatsiooni 25-ks päevaks“. Kõigi operatsiooniplaani osade detailne ettevalmistus kästi lõpetada 15. veebruariks 1941.a. Eriti tasub märkida kahte momenti. Esiteks pole ka selles dokumendis mingit seost eelseisva Soome sõja ning võimaluse, et hitlerlik Saksamaa kasutab Soome territooriumi oma vägede koondamiseks, vahel. Teiseks iseärasuseks olid planeeritava sõja otsustavad, lõplikud eesmärgid. Ei mingeid „piiri nihutamisi Lenini linnast kaugemale“ – ainult täielik Soome okupeerimine ja „väljajõudmine Botnia laheni“.

Töö läks käima. Juba 1941.a märtsis viis Kaitse RK asetäitja armeekindral Meretskov koos Leningradi SRK juhtkonnaga läbi mitmepäevase operatiivmängu, mille käigus töötati ainult ründeteemade kallal. Dokumentaalsed tõestused selle kohta avalikustati alles hiljuti, kuid juba vanadel aegadel jutustas „Lenini ordeniga autasustatud Leningradi SRK ajalugu“, kui „õpetlikud olid väljasõidud Karjala maa-kaitsusele ja Koola poolsaarele, mille käigus õpiti tundma kaasaegseid ründeoperatsioone“. No ja Petsamot pidasid nõukogude kindralid juba niigi peaaegu Petšengaks. Tolleaegne 14. (Murmanski) armee staabiülem L.S.Skvirski meenutab, et kui ta 1941.a. veebruaris kuulis, et Soomega peetakse läbirääkimisi nikli-kaevanduste aktsiate jagamise üle, oli ta väga üllatunud: „Milleks osta, kui me niikuinii varsti võtame need kaevandused tagasi?“ On tähelepanuväärne, et see arvamus ühtis täiesti nende ettekannetega, mida saatis Moskvast Soome saadik Paasikivi: „Nõukogude Liit kasutab meie vastu jõudu, kui kaevanduste probleemi ei lahendata...“

See pole üllatav, et Nõukogude Liit kavatses astuda sõnamurdliku agressori rolli.

Kas siis sissetung Poolasse 1939.a. septembris või Baltimaade okupeerimine 1940.a. juunis olid midagi muud, kui agressioon nende riikide vastu, kelle suveräänsust stalinlik juhtkond lubas austada? Imelik ja üllatav on teine asi. 1941.a. juuni lõpuks olid täielikult mobiliseeritud Leningradi SRK (Põhjarinde) väed viidud koondumispiirkonda, nõukogude lennuvägi jätkas 25. juunil alanud Soome pommitamist, aga maavägede operatsioon ei tahtnud kuidagi alata? Miks?

Senini baseerus meie jutustus rangelt faktidel ja dokumentidel.

Selles episoodis aga lähme me oletuste ja hüpoteeside kõikuva pinnale. Lugejal on täielik õigus selle peatüki lõpp „süütöendite puudumisel“ vahele jätta. Autori arvates jäi 1941. aasta juuni lõpus Soome armee purustamisplaanide elluviimisel puudu vaid ühest tingimusest. Ühestainsast, ilma milleta aga armees ei sünni mitte midagi.

EI OLNUD KÄSKU!

Aga käsku ei olnud sellepärast, et lihtsalt polnud kedagi, kes oleksid saanud selle anda: seltsimees Stalin oli lahkunud töölt oma suvilasse, aga seltsimees Meretskovi kallal töötasid juba „kuumade südame“ ja puhaste kätega inimesed.

Sõda sõjaks, aga „organid“ töötasid edasi. Kiirust koguv ja peaaegu kellegi poolt juhtimatu terrorimasin haaras oma sisemusse järjest uusi ja uusi ohvreid.

Sõja teisel päeval, 23. juunil, jõudis arreteerimislaaine sõjaväejuhtkonna ladvikuni: arreteeriti Kaitse RK asetäitja, endine Punaarmee Kindralstaabi ülem armeekindral K.A.Meretskov. Toosama, kellele 21. juunil 1941.a. tehti Poliitbüroo poolt ülesandeks „Põhjarinde üldine juhtimine“.

Kuid Kirill Afanasjevitš Meretskov polnud Leningradi SRK jaoks võõras inimene. 1939. aastast oli ta Leningradi SRK ülem. Hiljem, esimese Soome sõja ajal, juhatas Meretskov 7.armeed, mis oli Punaarmee peajõuks Karjala maakitsusel toimuvates lahingutes.

Aga nüüd tõlgime selle kõik protokollikeelde. Tuleb välja, et Põhjarinde juhatus koosnes 1941.a. juunis „paljastatud rahvavaenlase“ soosikutest, kaasteenijatest ja lihtsalt sõpradest. Surm hingas neile kuklasse. Ning mitte see kuulsusrikas surm lahinguväljal, milleks peab valmis olema iga väejuht, vaid hirmus surm piinakambris või mahalaskmiskeldris. Ning lisaks veel möödapääsmatud repressioonid perekonna ja lähedaste kallal.

Kas võib kindraleid Popovi ja Nikiševi (Põhjarinde juhataja ja staabiülem) selle eest hukka mõista, et nad ei ilmutanud sellises olukorras isiklikku initsiatiivi, pealegi veel sellises delikaatses küsimuses nagu on naaberriigi territooriumile tungimine?

Neil oli käsk – lasta käiku katteplaani. Ja selle nad ka täitsid – täies mahus ja ettenähtud tähtjaks. Nii nagu on määrustikus ette nähtud.

Neile ei olnud käsku - loobuda ennesõjaaegsest Soome sissetungimise plaanist ja kiiremas korras paisata kõik mehhaniseeritud koondised Leningradi peale tungivate sakslaste vastu – ja nad ei viinudki ühtegi tanki Soome piirilt ära.

Soome pommitamine oli varakult ette nähtud (katteplaanis oli „nimeliselt“ ära toodud 17 objekti, mida tuli esmajärjekorras pommitada) – ja seda viidi edukalt ellu.

Aga vaat piiriületamise kohta oli juba katteplaani vägede koondamise ja grupeerumise etapil p.8. kirjas küllaltki laialivalguvalt:

„...soodsates tingimustes... kõrgema ülemjuhatus korraldusel olla valmis vaenlase vägede pihta hoogsate löökide andmiseks...“

Kõige tõenäolisemalt Popov lihtsalt ootas, kuni suured ülemused ise otsustavad, kas need „soodsad tingimused“ on juba käes või tuleb veel oodata.

Ainult et suured ülemused olid sel ajal seotud hoopis teiste asjadega.

Kindralstaabi ülem G.K.Žukov veetis sõja esimesed päevad Lääne-Ukrainas, püüdes organiseerida tohutu suure Edelarinde vägede pealetungi (mis sellest välja tuli, seda vaatame me üksikasjalikult 3.osas), aga tema esimesele asetäitjale, Kindralstaabi Operatiivvalitsuse ülemale Vatutinile tehti ülesandeks päästa olukord Looderindel.

Rinde põhjalõigu eest vastutavat Meretskovi peksti sel ajal kumminuiadega ja valati üle uurijate kusega. Uus Peakorteri esindaja määrati Loodesuunale alles 10. juulil. Kellegi parema puudumisel tegi Stalin selle ülesandeks marssal Vorosilovile. Tõsi küll, varsti selgus, et ülemjuhataja Vorosilov – see on tunduvalt hullem kui mitte keegi, kuid sellest pärastpoole.

Kaitse rahvakomissar Timošenko, tema asetäitja marssal Budjonnoi ning endine (ja tulevane) Kindralstaabi ülem Šapošnikov kogunesid kõik juuni lõpuks Läänerinde staapi Mogiljovi juures ning mõelda mingite Imatrate, Rovaniemide ja muude Suomussalmide peale polnud neil aega. 27-28. juunil ühinesid Guderiani ja Hothi tankigrupid ida pool Minskit ja piirasid ümber Läänerinde 3., 4. ja 10. armee. 600 tuhandene nõukogude väegruppeerung oli purustatud ja suuremas osas vangi võetud. 1. juulil 1941.a jõudsid saksa tankid Berezina äärde. See tähendas, et kolmandik teekonnast riigipiirist Moskvani oli juba läbitud ja seda kõigest kaheksa päevaga!

Aga mida siis tegi sel ajal Kõige Suurem Ülemus?

Aga kõige suurem ülemus, ehkki tal polnud isegi harilikku keskaridust, **sai juba kõigest aru**. Võib-olla just sellepärast sai nii kiiresti ja õigesti aru, et tema „ülikoolideks“ oli põrandaalune töö õõnestus-organisatsioonis, mis juba oli ühe korra lagundanud Vene armee otse maailmasõja ajal. Stalin teadis konkreetselt, kuidas hävivad impeeriumid ja kaovad mitmemiljonilised armeed. Seepärast kuluski tal ainult seitse päeva, et mõista enneolematu hävingu põhjusi. Sel momendil avanenud tõde osutus ülejõukäivalt raskeks isegi sellele inimesele, kellel olid Siberi asumise, verise Kodusõja ja Trotskiga 20-ndatel aastatel peetud surmavalt ohtliku heitluse kogemused.

Õöl vastu 29. juunit sõitis Stalin suvilasse, kus ta veetis täielikus üksinduses **kaks päeva – 29. ja 30. juuni**, ei vastanud telefonikõnedele ja ei võtnud kedagi vastu.

Selle tegevusetuse tagajärgi on raske mõista kaasaegsel venemaalasel, keda on harjutatud sellega, et suveräänse Venemaa esimene president „töötas mitu kuud suvilas dokumentidega“ (*vihje Boriss Jeltsini kuudepikkusele haigusperioodile. – Tõlkija märkus*)

Ainult et stalinlik kord erines tunduvalt Jeltsini omast. Stalin tungis kõikidesse pisiasjadesse ja juhtis kõike. Tema allkirjaga tulid näiteks korraldused lennukimootori AM-35 ülelaaduri tiiviku labade vahetamise kohta ja ka selle kohta, et jätta tanki T-34 varustuse nimekirjast välja „*present ja üks tungraud*“. Ilma tema otsuseta ei lahenenud Suure Teatri balletilavastuste küsimused või luuletuste ühtede sõnade (mis solvasid jaapanlasi) asendamine teistega, kui seda nõudis muutuv poliitiline konjunktuur pärast Jaapaniga mittekallaletungi pakti allakirjutamist 13. aprillil 1941.a. Vaat sellepärast halvaski Stalini kahepäevane eemalolek kogu kõrgema võimuešeloni töö.

Tahate – uskuge, ei taha – ärge uskuge, kuid Soome piiri ületamise käsk saabus Põhjarinde 10.mehkorpusesse just nimelt peale seda, kui „kehakultuurlaste parima sõbra“ kaaslased veensid teda töökohale naasema.

Keskööl vastu 2. juulit 1941.a sai 21.tankidiviis lahingukäsu:

„...kell 6.00 ületada piir Enso rajoonis ja viia läbi lahinguluure... teha kindlaks vaenlase vägede jõud, koosseis ja grupeering. „Keelte“ võtmise teel teha kindlaks vaenlase vägede numeratsioon...

...Imatra jaama hõivamisel – jaam õhku lasta ja leegiheitjatankidega süüdata ümbritsev mets. Õnnestunud tegutsemise korral ja Jaakola-Imatra joone hõivamisel hoida seda ala kuni meie jalaväe saabumiseni...“